

Fogalomtár

Nemzetközi jog I.

Az államok nemzetközi jogi felelőssége

Szerző: Dr. Sziebig Orsolya Johanna

Belső jogorvoslatok kimerítésének követelménye: a felelősség érvényesítésére irányuló igény akkor bizonyul megengedhetőnek, ha valamennyi rendelkezésre álló és hatékony jogorvoslatot kimerítették és az igény egyike azoknak, melyekre a belső jogorvoslatok kimerítésének szabálya vonatkozik.

Betudhatóság: ha az állam önmaga nem tud cselekedni, csak természetes személyek, vagy szervei útján. Vagyis természetes személyek, illetve szervezetek, szervek magatartása mikor minősíthető az állam magatartásának? Nyolc alapesete van.

1. Állami szerv
2. Nem állami szerv, de felruházva azzal, hogy az állam valamely jogkörét gyakorolja
3. Az állam rendelkezésére bocsátott más állam szerve
4. Állami vagy közhatalmi jogosultsággal felruházott, vagy más állam átvett szervének szerv – ultra vires aktusa
5. Az állam által utasított, illetve ellenőrzött vagy irányított magánfelek cselekményei
6. Közhatalmi jogosítványokat gyakorló személyek, a hivatalos szervek távollétében
7. A felkelők, ha kormányra kerülnek, mozgalom, ha államot alapít
8. Az állam elismeri és elfogadja saját cselekedetének

Elégtétel: a nemzetközi jogot sértő cselekményért felelős állam köteles elégtételt adni az ezen cselekménnyel okozott sérelemért, amennyiben azt kártérítés vagy jóvátétel útján nem teszik jóvá. Az elégtétel megvalósulhat a kötelezettségszegés elismerésével, sajnálkozás kifejezésével, formális bocsánatkéréssel, vagy más megfelelő módon. Az elégtétel nem lehet aránytalan a sérelemhez képest, és nem valósulhat meg a felelős állam megalázó formában.

Ellenintézkedés: jogellenességet kizáró körülmény; feltételei: teljesítésre késztetés, visszafordítható legyen, a jogellenes cselekményt elkövető állam ellen kell irányulnia, arányosság, felszólítás teljesítésre, értesítés az ellenintézkedésről (kivéve, ha sürgős a jogok megóvása végett), vannak ellenintézkedéssel nem érinthető kötelezettségek.

Erga omnes kötelezettség: (mindenkivel szembeni) kötelezettségek, melyek létezését a nemzetközi bírói gyakorlat elfogadta - minden nemzetközi ius cogens-ből származó kötelezettség erga omnes kötelezettség. Ha a sértett államon kívül más állam veti fel az erga omnes kötelezettséget megsértő állam felelősségét, akkor valójában a kollektív érdeket (az államcsoport, vagy a nemzetközi közösség, mint egész érdekeit) kívánja védelmezni.

Felelősség keletkezésének feltételei: kötelezettségszegés, betudhatóság és jogellenességet kizáró körülmények hiánya.

Felróhatóság: a betudhatóság fogalmi előzménye a „felróhatóság” volt: a Nemzetközi Jogi Bizottság azért döntött a kilencvenes években a szóhasználat módosításáról, mivel egyes olyan helyzetekben is

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

megállapítható a felelősség, amikor nem beszélhetünk vétkességi értelemben felelősségről.

Folyamatos jogsértés: ha az állam cselekménye folyamatos jellegű, a nemzetközi kötelezettség ebből eredő megszegése mindaddig fennáll, ameddig a cselekmény folytatódik, és ameddig az nincs összhangban a nemzetközi kötelezettséggel.

In integrum restitutio: eredeti állapot helyreállítása a nemzetközi jogot sértő cselekményért felelős állam köteles a helyreállításra, azaz a jogot sértő cselekmény elkövetése előtt létező helyzet visszaállítására, ha és amennyiben a helyreállítás: a) fizikailag nem lehetetlen; b) nem jár teljességgel aránytalan teherrel ahhoz az előnyhöz képest, ami a helyreállításból fakad a kártérítéssel szemben. A helyreállítás csak akkor váltható ki kártérítéssel, ha a helyreállítás teljesen aránytalan terhet róna a jogsértőre.

Ius cogens: feltétlen alkalmazást igénylő norma. Olyan normát jelent, amelyet az államok nemzetközi közössége, mint egész, olyanként fogadott és ismert el, mint amelytől nem lehet eltérni, és amelyet csak a nemzetközi jognak az ugyanilyen jellegű későbbi szabályával lehet megváltoztatni.

Jogellenességet kizáró körülmény: az államnak betudható jogsértés nem feltétlenül vezet jogsértésre vagy az állam felelősségére, amennyiben valamely jogellenességet kizáró körülmény megállapítható.

1. Beleegyezés
2. Önvédelem
3. Ellenintézkedés (szankció)
4. Erőhatalom
5. Végveszély
6. Szükséghelyzet

Jóvátétel: a felelős állam köteles a nemzetközi jogot sértő cselekménnyel okozott sérelmet teljes egészében jóvátenni. A sérelem magában foglal mindenfajta kárt, anyagit és erkölcsit egyaránt, amit az állam nemzetközi jogot sértő cselekménye okozott.” Történhet helyreállítás, kártérítés és elégtétel nyújtásának formájában, ezek egyikének, vagy együttesének alkalmazása útján.

Megengedhetőség/elfogadhatóság: a felelősségi igény érvényesítésének három általános feltétele van: magánfelelnél – állampolgárság, honosság; az elérhető és hatékony belső jogorvoslati eszközök kimerítése és az állam nem mondott le róla, illetve nem nyugodott bele az igény elenyészésébe.

Nemzetközi felelősség: azoknak a feltételeknek az együttes teljesülése, amelyek megléte esetén a sértett állam, illetve néhány esetben az államok szélesebb köre felhívhatja a jogsértő állam felelősségét, azaz igényelheti, hogy álljanak be a jogsértés jogkövetkezményei.

Objektív felelősség: a jogsértő cselekményt elkövető szándékai közömbösek; a gondatlanságból vagy előre megfontolt szándékkal elkövetett cselekményeknek is ugyanazok a jogkövetkezményei.

Szükséghelyzet: jogellenességet kizáró körülmény: az állam nem hi-
vatkozhat a szükséghelyzetre, mint az állam nemzetközi kötelezettsé-
gével összhangban nem álló cselekményének jogellenességét kizáró
okra, kivéve, ha a cselekmény: a) az állam egyetlen lehetősége arra,

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

hogy az állam lényegi érdekét megóvja egy súlyos és közvetlenül fenyegető veszéllyel szemben; és
b) a cselekmény nem csorbítja súlyosan annak az államnak vagy államoknak a lényegi érdekeit, amelyekkel szemben a kötelezettség fennáll, illetve a nemzetközi közösség, mint egész érdekeit.

Ultra vires aktus: az állam szervének, valamint a kormányzati hatalom elemeinek gyakorlására felhatalmazott személynek vagy szervezetnek a magatartását a nemzetközi jog szerint az állam cselekményének kell tekinteni, ha a szerv, a személy vagy a szervezet ebben a minőségében jár el, még abban az esetben is, ha hatáskörét túllépi vagy az utasításokat megszegi.

Végszükség: jogellenességet kizáró körülmény; az állam, nemzetközi kötelezettségével összhangban nem álló cselekményének jogellenessége kizárt, ha a kérdéses cselekmény elkövetőjének nincs más ésszerű lehetősége arra, hogy végszükség esetén a saját vagy más gondjaira bízott személyek életét megmentse.

Vis maior: jogellenességet kizáró körülmény; az állam ellenőrzésén kívül eső olyan ellenállhatatlan erőnek vagy előre láthatatlan eseménynek, amely a kötelezettség teljesítését az adott körülmények között lényegében lehetetlenné teszi.